

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «Λαϊκισμός στην Σύγχρονη Πολιτική»

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: Σαράντης Πέτρου 2472

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
2) ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
3) ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	5
4) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	7
5) ΑΙΤΙΑ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ.....	9
6) ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	11
i) ΡΩΣΙΑ – ΠΟΥΤΙΝ.....	11
ii) ΓΑΛΛΙΑ – ΛΕΠΕΝ.....	13
iii) ΑΚΡΟΔΕΞΙΑ ΚΟΜΜΑΤΑ.....	15
7) ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....	17
8) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	18
9) ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	20
10) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	21

1) ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία θα γίνει αναφορά στα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού των σύγχρονων ηγετών, τα οποία αναδύονται εν μέσω κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών κρίσεων. Στοχεύοντας στην ανάδειξη των στοιχείων εκείνων, που απαρτίζουν το προφίλ των σύγχρονων ηγετών, θα εκφραστεί μέσα από την παρούσα εκπόνηση, η αδυναμία επίλυσης κρίσεων στον ευρωπαϊκό χάρτη αλλά και εν γένει στο παγκόσμιο κοινωνικό σύστημα. Θα γίνει αναφορά στην γέννηση και τα αίτια αυτής του φαινομένου του λαϊκισμού, αλλά και παρουσίαση των χαρακτηριστικών του φαινομένου αυτού. Θα περιγραφούν σε αδρές γραμμές οι τακτικές που συμβάλλουν στην εξύψωση ενός είδους ηγέτη, που επιθυμεί την κατοχή και διατήρηση της εξουσίας, πολλές φορές εις βάρος των στρωμάτων της λαϊκής βάσης. Ακόμη θα γίνει και αναφορά σε ορισμένους Ευρωπαίους ηγέτες οι οποίοι χαρακτηρίζονται από αυτήν την συμπεριφορά. Παρατηρείται σήμερα, μια τάση αξιοποίησης της προσφυγικής και οικονομικής κρίσης προς όφελος της εξύψωσης ακραίων συντηρητικών κύκλων και ηγετικών ομάδων. Αυτή η τελευταία τάση είναι που θα περιγραφεί παρακάτω, στοχεύοντας στην περαιτέρω κατανόηση του φαινομένου αύξησης των ακραίων λαϊκίστικων φωνών στην παγκόσμια κοινότητα.

2) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελίζαμπεθ Κιούμπλερ- Ρος, πρότεινε στην μελέτη της *Αυτός που πεθαίνει*, (1971), τη θεωρία των πέντε σταδίων που διανύει κανείς, όταν μαθαίνει ότι πρόκειται να πεθάνει από κάποια ανίατη ασθένεια. Τα στάδια αυτά έχουν ως εξής: Άρνηση, θυμός, διαπραγμάτευση, κατάθλιψη, αποδοχή. Την ίδια θεωρία η Κιούμπλερ- Ρος, την εφάρμοσε αργότερα για κάθε μορφή προσωπικής απώλειας. Τόνισε βέβαια, ότι δεν ακολουθούνται απαραίτητα όλα τα στάδια, ούτε η σειρά εμφάνισής τους είναι απαραίτητα όμοια, κάθε φορά, (όπως αναφέρεται στον Zizek, 2015).

Το ερώτημα που εγείρεται είναι, αν η αντίδραση είναι ίδια όσον αφορά την κοινή γνώμη και τις κρατικές αρχές της Δυτικής Ευρώπης στην εισροή προσφύγων από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό τίθεται υπό τους εξής όρους: υπάρχει άρνηση: «Δεν είναι τόσο σοβαρό, ας το αγνοήσουμε». Υπάρχει θυμός: «Οι πρόσφυγες απειλούν τον τρόπο ζωής μας, καθώς ανάμεσά τους κρύβονται μουσουλμάνοι, φονταμενταλιστές και πρέπει να τους σταματήσουμε πάση θυσία». Υπάρχει διαπραγμάτευση: «Εντάξει, ας δεχτούμε ορισμένο αριθμό μεταναστών και ας υποστηρίξουμε τη δημιουργία προσφυγικών στρατοπέδων στις δικές τους χώρες». Υπάρχει κατάθλιψη: «Είμαστε χαμένοι. Η ευρώπη μετατρέπεται σε Ευρωπαϊστάν». Απουσιάζει όμως η αποδοχή της κατάστασης, η οποία σε μια τέτοια κατάσταση θα σηματοδοτούσε την συνεκτική διαχείριση των προσφύγων, εκ μέρους ενός πανευρωπαϊκού προγράμματος, (Zizek, 2015).

Παρατηρούμε ήδη, την κρίση του προσφυγικού να επιδρά στις σχηματιζόμενες απόψεις του δυτικού κόσμου τόσο στο επίπεδο της καθημερινότητας όσο και στο επίπεδο της κρατικής διαχείρισης. Οι προσφυγικές εισροές, είναι το σημείο εκκίνησης μιας λαϊκίστικης ρητορικής, από τους ακραίους συντηρητικούς κύκλους των ηγετικών αρχών. Καπηλεύονται τις επιθέσεις φονταμενταλιστών, που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ευρωπαϊκή Μέκκα, (βλ. Παρίσι), προκειμένου να καλλιεργήσουν το αίσθημα του φόβου στην κοινή γνώμη, απέναντι σε καθετί το διαφορετικό, πολιτισμικά, σεξουαλικά, κοινωνικά.

Τέτοιου είδους επιθέσεις, όπως στο Παρίσι την 13 Νοεμβρίου 2015, πρέπει να μας βάλουν σε σκέψεις. Πραγματοποιήθηκαν σε χώρους μαζικής συνάθροισης. Αυτή η τρομοκρατία –μια στιγμιαία αναστάτωση- χαρακτηρίζει κυρίως τις επιθέσεις σε ανεπτυγμένες δυτικές χώρες, σε αντίθεση με τις τριτοκοσμικές χώρες, όπου η βία αποτελεί καθημερινό φαινόμενο της ζωής, (Zizek, 2015).

Αυτές τις επιθέσεις λοιπόν, μεγάλο μερίδιο της κοινής γνώμης, υπό τη σκιά μιας ξενοφοβικής άρθρωσης λόγου, καπηλεύεται προκειμένου να μιλήσει για τους κακούς μετανάστες. Για τους κακούς πρόσφυγες οι οποίοι επιτίθενται στις χώρες όπου ζητούν άσυλο. Και έτσι υπό τη μυστικιστική ρητορική των συντηρητικών ηγετών, αναδεικνύεται όλο και περισσότερο του φαινόμενο του ρατσισμού, της ξενοφοβίας ακόμη και του σεξισμού.

Αυτό το φαινόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το φαινόμενο του λαϊκισμού, καθώς πολλοί ηγέτες σήμερα χρησιμοποιούν για παράδειγμα το μεταναστευτικό έτσι ώστε να στρέψουν την κοινή γνώμη εκεί όπου αυτοί θέλουν και να προσηλυτίσουν όλο και περισσότερους υποστηρικτές, χρησιμοποιώντας τους προς ιδίων όφελος.

Όπως αναφέρει και ο Χατζής, το φαινόμενο του λαϊκισμού είναι το πιο επικίνδυνο σήμερα στην πολιτική, αλλά και στην κοινωνία, και επίσης είναι το πιο δύσκολο για να αντιμετωπιστεί. Πρέπει να γίνουν προσεκτικές κινήσεις, καθώς πρόκειται για ένα ευαίσθητο και πολύ δύσκολο προς επίλυση πρόβλημα των σημερινών κοινωνιών.

3) ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Μία σύντομη αναφορά στη δεκαετία του 1930, μπορεί να διευκολύνει την παρούσα ανάλυση των χαρακτηριστικών των σύγχρονων ηγετών και τη συμβολή των κρίσεων στην ανάδειξή τους.

Το 1930, χαρακτηρίζεται ως η εποχή όπου ο ανθρώπινος πολιτισμός εισήχθη στην πιο σκοτεινή και αιματηρή περίοδο της ιστορίας του. Η μαζική φτώχεια, ο βίαιος εξτρεμισμός και τα γεγονότα του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, σημάδεψαν την ιστορία της ανθρωπότητας. Ο νομπελίστας οικονομολόγος Paul Krugman, αναφέρει ότι η δεκαετία του 1930 «φαίνεται να επιστρέφει», σύμφωνα με άρθρο της ηλεκτρονικής μορφής του Guardian. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται και η τακτική του Donald Trump. Η κοινότητα της Αμερικής, αρχίζει και αναπτύσσει αισθήματα φόβου απέναντι στον νέο πρόεδρο, ο οποίος εκδηλώνει το θαυμασμό του προς τους ισχυρούς ηγέτες, την περιφρόνησή του για την εκτελεστική εξουσία και δαιμονοποιεί τους μετανάστες και τους αλλοδαπούς, πράγμα το οποίο σηματοδοτεί μια στροφή προς τη δεκαετία του 1930. Ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ, αντιπροσωπεύει τους κανόνες της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Δεν επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση του κινδύνου, που φαίνεται διακριτά πλέον, απλά το θέμα είναι ότι δεν έχουμε φτάσει ακόμη στη δεκαετία του 1930, (πάντα σύμφωνα με άρθρο στον Guardian, 2017).

Χαρακτηριστικό της σύγχρονης ρητορικής είναι ο λαϊκισμός. Ο ορισμός του σύγχρονου λαϊκισμού, είναι ιδιαίτερα δύσκολος, αφού ακόμη και φιλελεύθερα ή και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, καταφεύγουν σε λαϊκίστικες ρητορείες, προκειμένου να προσελκύσουν τμήματα του εκλογικού σώματος τα οποία τείνουν να αποστασιοποιηθούν από τα παραδοσιακά κόμματα ή εμφανίζονται ευαίσθητα σε λαϊκίστικες εγκλίσεις.

Σύμφωνα με τον Κατσούλη, (2004), ο λαϊκισμός, δεν είναι όσον αφορά τον εαυτό του, τόσο ιδεολογικός ώστε να καταπιάνεται με ιδεώδεις καταστάσεις που μπορούν να διαμορφωθούν τώρα αφού υπήρξαν και στο παρελθόν. Οι λαϊκιστές είναι περισσότερο βέβαιοι για αυτό που δεν είναι παρά για αυτό που είναι. Για το λόγο αυτό στερούνται θετικών προτάσεων. Για να απορρίψουν όμως την υπαρκτή πραγματικότητα εναντίον της οποίας στρέφονται, έχουν ανάγκη της θετικής αναφοράς, η οποία όμως, βρίσκεται χαμένη στο παρελθόν και την οποία ανασύρουν σε εποχές κρίσεων. Οι λαϊκιστές λοιπόν, της σύγχρονης εποχής, στρέφουν την φαντασία τους πίσω στο παρελθόν, για να αναδείξουν αυτό που έχει χαθεί στο παρόν. Κλειστότητα, οριοθέτηση, αποκλεισμός, καθαρότητα είναι οι όροι, που συνιστούν την οργανική κοινότητα στις λαϊκίστικες φαντασιώσεις και εξασφαλίζουν την απαραίτητη αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της, (Κατσούλης, 2004).

Οι σύγχρονοι λαϊκισμοί, είναι προϊόντα μιας κρίσης, ή της πρόσληψης ως απειλητικών αυτών που συμβαίνουν. Αυτά δε που συμβαίνουν, συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση, στην οποία- κυρίως από λαϊκιστές ηγέτες- καταλογίζεται η οικονομική κρίση, η στενότητα στην αγορά εργασίας, η μετανάστευση, η

πολυπολιτισμικότητα αλλά και τα παρεπόμενά τους: διαφθορά, απαξίωση της πολιτικής, αδυναμία των θεσμών κλπ. (Κατσούλης, 2004).

Όπως εξηγεί ο Clarke ως αντιπολιτική μπορεί να ερμηνευθεί η αυξανόμενη δημόσια περιφρόνηση για τα κόμματα και τους πολιτικούς, (όπως αναφέρεται στον Wills, 2015). Η εμπειρία μας παρέχει τη δυνατότητα να υποθέσουμε ότι, η απαξίωση του πολιτικού συστήματος γεννά τις μορφές λαϊκισμού που υιοθετούνται προκειμένου να κερδηθεί μεγάλο μερίδιο εκλογικού σώματος από τους λαϊκιστές ηγέτες.

Ο λαϊκισμός είναι μια μορφή πολιτικής, ενός λόγου που αρθρώνεται βασισμένος στην αυθεντική εμπειρία και τις ανάγκες των πολιτών. Στην παρούσα περίοδο αυτή η μορφή πολιτικής εφαρμόζεται τόσο από τη δεξιά πολιτική πτέρυγα όσο και από την αριστερά. Οι πολίτες που περιλαμβάνονται σε έκαστη από αυτές τις μορφές πολιτικής, στρέφονται ενάντια στις ελίτ, στους τραπεζίτες, τους Ευρωπαίους γραφειοκράτες και τεχνοκράτες, όσο και στους μετανάστες και εν γένει στους αλλοδαπούς. Ενώ στην Αγγλία, ο λαϊκισμός αυξάνεται ως δράση της δεξιάς, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες- όπως η Ισπανία και η Ελλάδα- ο λαϊκισμός κινητοποιείται από την αριστερά, (Wills, 2015).

4) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο λαϊκισμός έχει πάρει διάφορες εκτάσεις και διαφέρει από ηγέτη σε ηγέτη, ή τουλάχιστον από αυτόν που θέλει να θεωρείται ηγέτης στα πολιτικά τεκταινόμενα μιας κρατικής οντότητας. Εμφανίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό σε κάποιους, ενώ παράλληλα μπορεί να εμφανίζεται και διαφορετικά χαρακτηριστικά. Αυτό είναι αλληλοεξαρτώμενο πάντοτε με την προσωπικότητα του κάθε ηγέτη. Κατά συνέπεια, στην παρούσα εργασία κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν τα χαρακτηριστικά του λαϊκισμού έτσι ώστε να γίνει πιο κατανοητός στον αναγνώστη.

Το πρώτο χαρακτηριστικό, το οποίο επίσης παρατηρείται και σε όλους τους λαϊκιστές ηγέτες συλλήβδην, είναι ο ισχυρισμός της αποκλειστικότητας της λαϊκής εκπροσώπησης (Muller, 2016). Θεωρούν πως μονάχα αυτοί είναι οι εκφραστές της λαϊκής πεποίθησης και βούλησης και πως, συνεπώς, αυτή συμβαδίζει με τις δικές τους πρακτικές σε κάθε περίπτωση.¹ Η επίκληση σε κάθε λογική περί ηθικής είναι συνδυασμένη με αυτήν την πεποίθηση, θεωρούν δηλαδή πως έχοντας υψηλά το ηθικό φρόνημα, αποκτούν και το έρεισμα για να είναι οι μόνοι εκφραστές της λαϊκής βούλησης. Αξίζει να τονισθεί πως η πρακτική αυτή παρατηρείται περισσότερο σε ολοκληρωτικά καθεστώτα, όπου και οι λαϊκιστικές πρακτικές είναι ακόμη πιο συνηθισμένες.

Κατά τον Μίλερ, αυτή η πεποίθηση των λαϊκιστών δημιουργεί δύο προβλήματα. Πρώτον, οι λαϊκιστές ηγέτες τείνουν να χαρακτηρίζουν οποιονδήποτε εναντιώνεται στις προθέσεις τους ως μέλος μια διεφθαρμένης ελίτ, και, δεύτερον, όσοι πολίτες δεν συμπορεύονται με κάθε λαϊκιστή ηγέτη αμφισβητούνται ως προς την θέση τους ως μέλη της ίδιας της κοινωνίας (Muller, 2016).

Το επόμενο χαρακτηριστικό της λαϊκιστικής πρακτικής είναι η εγκαθίδρυση και η προώθηση κάθε λογής πελατειακών σχέσεων. Απαραίτητο και βασικό στοιχείο για να διατηρηθούν οι λαϊκιστές ηγέτες στην εξουσία είναι να δημιουργήσουν ένα πελατειακό κράτος, όπου θα ικανοποιούνται κάθε λογής λαϊκά αιτήματα, με αντάλλαγμα την ψήφο, όταν έρθει η ώρα της λαϊκής ετυμγορίας. Η διατήρηση στην εξουσία περνάει από την εξυπηρέτηση των λαϊκών απαιτήσεων μέσα σε μια λογική που θέλει τον άρχοντα να παραβιάζει κανόνες ηθικής, αλλά και νόμους του κράτους έτσι ώστε να ικανοποιήσει το πελατειακό κράτος του. Σε πολλές περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί και η ανταλλαγή ψήφου με προϊόντα, σε μια προσπάθεια ικανοποίησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελούν οι τελευταίες εκλογές στην Σερβία, όπου παρατηρήθηκε το φαινόμενο, πέραν της κλασσικής πρακτικής του διορισμού ή της εύρεσης εργασίας, να ανταλλάσσεται η ψήφος ακόμη και με ένα κιλό τυρί.

Πέραν ωστόσο των ανταλλαγών με διορισμούς στον κρατικό μηχανισμό ή σε κάποια θέση στον δημόσιο τομέα, που είναι και οι συνήθεις πρακτικές, και των υλικών παροχών, άλλη πρακτική αποτελούν και οι γραφειοκρατικές διευκολύνσεις.

¹ What Is Populism? By Jan-Werner Muller. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016

Αυτό μπορεί να είναι η ανάθεση ενός δημοσίου έργου σε μια εταιρεία η οποία στηρίζει συγκεκριμένο πολιτικό φορέα ή ακόμη και παροχή παραπάνω σύνταξης σε μια συγκεκριμένη μερίδα διακιούχων.²

Είναι σκόπιμο να αναφερθούν ορισμένα καθεστώτα τα οποία μπορούν να ταυτιστούν με τον όρο του λαϊκισμού, ως προς το προφίλ των ηγετών που έχουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα αντιφιλελεύθερα καθεστώτα που αυτήν την στιγμή υπάρχουν στην Ουγγαρία του Βίκτορ Όρμπαν, την Πολωνία του Λεχ Κατσίνσκι, και φυσικά την Τουρκία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Οι τρεις αυτοί ηγέτες αυτοχρίζονται οι μόντοι εκφραστές του λαού τους, και στην ρητορική τους προτιμούν να περιέχουν λόγια που είναι σίγουροι πως θα ηχύσουν καλά στα ακροατήριά τους. Η πολιτική τους ατζέντα και των τριών αυτών ηγετών περιορίζεται σε πρακτικές που γνωρίζουν πως θα αρέσουν στα κοινά που επιθυμούν να εξυπηρετήσουν. Για παράδειγμα, ο Ούγγρος ηγέτης είχε βασίσει όλη του την προεκλογική εκστρατεία στο μεταναστευτικό. Η Ουγγαρία είναι ίσως η πιο αντίθετη χώρα στην μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έκανε συνέχεια λόγο για κλειστά σύνορα και πως «οι μετανάστες από χώρες του Ισλάμ δεν έχουν χώρο μέσα στην χώρα μας». Αυτή η πρακτική σε συνδυασμό με την ξενοφοβία που διακατέχει μεγάλη μερίδα του ουγγρικού πληθυσμού, κυρίως λόγω της χαμηλής μόρφωσής του αλλά και του εσώκλειστου χαρακτήρα τους, τού έδωσε μια νίκη στις εσωτερικές ουγγρικές εκλογές και την ανάληψη της εξουσίας.

Από την άλλη, ο Τούρκος Πρόεδρος έχει μια μεγαλύτερη λαϊκίστικη ατζέντα, καθώς απευθύνεται σε πιο ευρύ κοινό. Βασίζει την ρητορική του σε ρίζες του Ισλάμ, έτσι ώστε να παρουσιαστεί στην πλειοψηφία των Τούρκων ως ο μεγαλύτερος ηγέτης του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Εναντιώνεται σε πολλά δυτικά πρότυπα και κρατάει την χώρα του πίσω σε πολλές πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ωστόσο, και σε αυτήν την περίπτωση ο λαϊκιστής ηγέτης βρίσκει πάτημα και προχωράει σε τέτοιες πρακτικές. Η τουρκική πλειοψηφία χαρακτηρίζεται από οπισθοδρομισμό και για αυτόν τον λόγο βλέπει ως μεγάλο ηγέτη τον Ερντογάν.³

Αξίζει να σημειωθεί η κοινωνική διάσταση και στις δύο αυτές περιπτώσεις. Τόσο ο Ερντογάν στην Τουρκία, όσο και ο Όρμπαν στην Ουγγαρία δεν εξανάγκασαν τον λαό τους με ακραίες πρακτικές να πιστέψουν στα λεγόμενά τους. Υπήρχε η προδιάθεση και με αυτόν τον τρόπο οι δύο αυτοί λαϊκιστές ηγέτες βρήκαν τα πατήματα που ήθελαν, με σκοπό να στρέψουν μεγάλες μερίδες της κοινωνίας με το μέρος τους. Στην Ουγγαρία έπαιξε μεγάλο ρόλο το αντιμεταναστευτικό μένος που διακατέχει τον ουγγρικό πληθυσμό, ενώ στην Τουρκία καθοριστικό ρόλο για την εύνοια του Ερντογάν παίζει η θρησκεία και το κατά πόσο αυτή αποτελεί βασικό κομμάτι της κοινωνικής ζωής της χώρας.

² What Is Populism? By Jan-Werner Muller. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016

³ <http://www.kathimerini.gr/905462/article/epikairothta/kosmos/h-politikh-dynamh-kai-oi-adynames-toy-tagip-erntogan>

5) ΑΙΤΙΑ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ

Είναι σκόπιμο να γίνει μια αναφορά στην γέννηση και τα αίτια αυτής του λαϊκισμού, έτσι ώστε να γίνει πιο κατανοητή η παρούσα συγγραφή. Αξίζει να τονισθεί πως το φαινόμενο του λαϊκισμού δεν αποτελεί σύγχρονη δημιουργία. Αντίθετα, παρατηρείται στις ανθρώπινες κοινωνίες από τότε που άρχισαν να συγκροτούνται πολιτικά και όλοι οι πολίτες να λαμβάνουν μέρος στα κοινά και τις αποφάσεις αυτών. Με λίγα λόγια, από την γέννηση της Δημοκρατίας παρατηρείται και η ύπαρξη του λαϊκισμού ως μέσου για να αποπροσανατολίζονται οι μάζες. «Ο λαϊκισμός είναι ένα παράσιτο που ευδοκιμεί μέσα στις δημοκρατίες» (Χατζής, 2017).⁴ Ωστόσο, με τα χρόνια, και ο ίδιος ο λαϊκισμός προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες της κάθε εποχής. Ο λαϊκισμός είναι γέννημα της αποτυχημένης φιλελεύθερης δημοκρατίας να ικανοποιήσει όλες τις κοινωνικές ομάδες που συγκροτούν μια κρατική οντότητα. Ναι μεν η δημοκρατία αποτελεί την πιο αποτελεσματική μορφή διακυβέρνησης και συγκρότησης ενός έθνους, αλλά δε, έχει και αποτυχίες. Μία από αυτές είναι η γέννηση του λαϊκισμού, ο οποίος ασκεί κριτική στην υπαρξιακή της εξουσίας από τις πολιτικές και οικονομικές ελίτ μιας χώρας. Οπώς σημειώνει και ο Α. Χατζής, καμία δημοκρατία δεν λειτουργεί στο καλύτερο δυνατό, συνέπεια αυτής της πραγματικότητας είναι η δημιουργία ισχυρών ελίτ που παίρνουν την εξουσία. Ως προς αυτό οι λαϊκιστές έχουν δίκαιο, ωστόσο το χάνουν συνήθως γιατί διαστρεβλώνουν κάθε πραγματικότητα και διογκώνουν τα προβλήματα που έχουν παρουσιαστεί.

Σε κάθε περίπτωση πάντως ο λαϊκισμός ήταν επικίνδυνος και παραμένει επικίνδυνος μέχρι και σήμερα. Ο λόγος είναι το γεγονός πως πια σήμερα υπάρχουν πολύ ευνοϊκές συνθήκες έτσι ώστε και να γεννηθεί, αλλά και να διαδοθεί σε μεγάλες μάζες των πολιτών. Αιτίες για την διάδοσή του μπορεί να αναζητηθούν τόσο στις παθογένειες της φιλελεύθερης δημοκρατίας αλλά και στην ίδια την παγκοσμιοποίηση. Ναι μεν η δημοκρατία είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος οργάνωσης και κυβέρνησης, αλλά έχει και κόσμη. Έχει πολλαπλές επιτυχίες, αλλά και αποτυχίες. Λιγότερες πάντοτε, αλλά υπαρκτές.

Αρχικά, αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός πως δεν είναι όλοι κερδισμένοι από την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Αυξανόμενη μέρη της εργατικής τάξης, αλλά και της μικροαστικής τάξης αισθάνονται πως βγαίνουν χαμένα από αυτήν την διαδικασία και για αυτόν τον λόγο θέλουν να τιμωρήσουν τις ελίτ που τους οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση, διότι αισθάνονται την αδικία και την πολιτική περιθωριοποίηση.

Αυτή η αίσθηση της πολιτικής περιθωριοποίησης δεν αναφέρεται στο γεγονός πως έμαθαν να βιώνουν μια οικονομική πραγματικότητα, η οποία έχει λίγα κοινά με αυτήν που καλούνται να επιβιώσουν σήμερα. Αλλά, έχει να κάνει με την αλλαγή του κοινωνικού περιβάλλοντος που συντελείται, την σημερινή αυξανόμενη

---

⁴ 'Φιλελευθερισμός' (2^η Έκδοση), Αριστείδης Χατζής, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2017

πολυπλοκότητα των κοινωνικών σχέσεων, αλλά και την κρίση ταυτότητας που παρατηρείται σήμερα.

Μπορεί οι ελίτ να μην έχουν πρόθεση να περιθωριοποιήσουν την λαϊκή κυριαρχία, ωστόσο αυτό συμβαίνει εν τοις πράγμασι, χωρίς να το επιδιώκουν. Αυτό διότι, υπάρχει χάσμα στο ανθρώπινο κεφάλαιο, υπάρχει απομόνωση των ειδικών και υπάρχουν γνωστικές ανισότητες μέσα στην ίδια την κοινωνία. Οι άνθρωποι δεν είναι ορθολογικοί στον ίδιο βαθμό, δεν είναι ίσα ικανοί, δεν είναι το ίδιο γνώστες ζητημάτων πολιτικής και οικονομίας. Κατ' επέκταση, ενώ η δημοκρατία αποτελεί το πιο σωστό πολίτευμα, δημιουργεί και χάσματα ανάμεσα στις ίδιες τις κοινωνίες, με αποτέλεσμα οι αισθανόμενοι πως αδικούνται να προσπαθούν να τιμωρήσουν αυτούς που πιστεύουν πως βγαίνουν κερδισμένοι.

Μία ακόμη αιτία μπορεί να αναζητηθεί και στην ολοένα αυξανόμενη προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Αυτό διότι, μέσω της φιλελευθεροποίησης των δημοκρατιών, αποδυναμώνονται οι πλειοψηφίες και αισθάνονται αδικημένες απέναντι σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Όπως σημειώνει και ο Χατζής, «η ενδυνάμωση μειονοτήτων και περιθωριοποιημένων ομάδων εκλαμβάνεται από τη «σιωπηρή πλειοψηφία» ως μέρος ενός παιγνίου μηδενικού αθροίσματος που θα υπάρχουν οπωσδήποτε ηττημένοι. Ένα μεγάλο μέρος των πολιτών δεν βλέπει τον εαυτό του ως ωφελημένο από την αύξηση της ατομικής ελευθερίας αλλά ως κομμάτι μιας συλλογικότητας που χάνει τον ζωτικό της χώρο, δηλαδή τη δυνατότητα να διαμορφώνει το περιβάλλον της κυριαρχικά.»⁵

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό μεταξύ τους οδηγούν στο ακόλουθο συμπέρασμα. Υπάρχουν σήμερα τεχνολογικές πρόοδοι, ευρύτερη και μεγαλύτερη προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων, ανοιχτές αγορές, που όλα αυτά σε συνδυασμό οδηγούν σε κάτι πολύ θετικό. Ωστόσο, υπάρχουν κοινωνικές ομάδες που βλέπουν τα παραπάνω και τον συνδυασμό αυτών ως μια μεγάλη απειλή για τους ίδιους, καθώς δεν συμμετέχουν σε όλα αυτά. Για αυτόν τον λόγο, αδυνατούν να πιστέψουν στις θετικές πλευρές των εξελίξεων αυτών και τότε γίνονται έρμαια στα χέρια των λαϊκιστών που υπόσχονται πως θα τα σταματήσουν όλα αυτά.

Αυτό ακριβώς είναι αδύνατο να συμβεί, αλλά ο λαϊκισμός έχει ήδη κερδίσει, καθώς προσφέρει μια εναλλακτική σε αυτούς τους ανθρώπους που αισθάνονται αδικημένοι. Ο λαϊκισμός μπορεί να πλήξει τους θεσμούς και τις κοινωνίες, προς όφελος των ίδιων των λαϊκιστών ηγετών και αυτό το φαινόμενο είναι πολύ δύσκολο να αντιμετωπισθεί στην σημερινή συγκυρία (Χατζής, 2017).

---

⁵ 'Φιλελευθερισμός' (2η Έκδοση), Αριστείδης Χατζής, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2017

6) ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

A. Ρωσία - Πούτιν

Πέραν όμως των στοιχείων του λαϊκισμού, που φαίνεται να αντιπροσωπεύουν τους νέους ηγετικούς τύπους, υπάρχει και άλλη μια χαρακτηριστική μορφή ηγεσίας, η οποία μοιάζει να εκφράζεται πλήρως στο πρόσωπο του Ρώσου ηγέτη Πούτιν. Αυτή η μορφή αφορά, στην ιδεολογική και πολιτική ευελιξία που κρυσταλλώνεται στο πρόσωπο των- νέου τύπου- ηγετών. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στον πολιτικό χαρακτήρα του Ρώσου ηγέτη, ως χαρακτηριστικό της σύγχρονης επιθυμίας των νέο-ηγετών για διατήρηση στους εξουσιαστικούς θώκους.

Υπάρχουν ηγέτες, οι οποίοι είναι πιστοί φορείς μιας ιδεολογίας και λιγότερο ευέλικτοι στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική. Υπάρχουν όμως και αυτοί, οι οποίοι είναι πραγματιστές, αντιδογματικοί και εξολοκλήρου απορροφημένοι από την επιδίωξη των προσωπικών τους ενδιαφερόντων. Είναι έτοιμοι να πληρώσουν οποιοδήποτε ιδεολογικό κόστος προκειμένου να διατηρηθούν στην εξουσία, (όπως αναφέρεται στον Shlapentokh, 2008).

Στις αναφορές του συγγραφέα για αυτού του είδους ηγέτες, περιλαμβάνεται ο Στάλιν και ιδίως ο Πούτιν. Και οι δύο, αποτελούν ηγέτες έτοιμους να θυσιάσουν τόσο τα βραχεία όσο και τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της πατρίδας τους, προκειμένου να διατηρήσουν την δύναμή τους. Ο Στάλιν και ο Πούτιν, χρησιμοποίησαν τα ιδεολογικά σημεία, για προπαγανδιστικούς σκοπούς, προκειμένου να νομιμοποιήσουν την προσωπική τους δύναμη. Αυτοί οι δύο ηγέτες, ήταν ευέλικτοι όσον αφορά τα ιδεολογικά τους κατασκευάσματα. Συγκεκριμένα, ο Πούτιν, είναι τόσο ευέλικτος στην ιδεολογική του προσωπικότητα, όπου κανείς αδυνατεί να εντοπίσει ξεκάθαρα στοιχεία της ιδεολογίας του. Κανείς δεν πιστεύει στο δημοκρατικό προφίλ του συγκεκριμένου ηγέτη. Οστόσο είναι ο ίδιος, ο οποίος διατηρεί μια αυστηρή ελεγκτική στάση απέναντι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η ιδέα που προβάλλει, είναι εκείνη των εσωτερικών και εξωτερικών απειλών (διαμορφώνοντας κατά την προσωπική μου άποψη ένα κλίμα φόβου στο λαϊκό αίσθημα). Στις 20 Νοεμβρίου του 2007, είναι ακριβώς αυτή η ιδέα που κυριαρχεί στη ρητορική του Πούτιν. Η ρητορική αυτή, ομοιάζει ιδιαίτερα σε εκείνη του Στάλιν, όντας εμφατική στις απειλές, μεταξύ των ετών 1937 και 1939, (Shlapentokh, 2008).

Κανείς όμως δεν μπορεί να χαρακτηρίσει τον Πούτιν και ως ένα ηγέτη κομμουνιστή ή συμπαθή προς τα σοσιαλιστικά ιδεώδη. Ούτε όμως μπορεί κανείς να στρέψει τα βέλη του εναντίον του, αποδίδοντάς του τον χαρακτηρισμό του εθνικιστή.

Είναι αλήθεια ότι τόσο άμεσα όσο και έμμεσα εκδηλώνει μια υποστηρικτική στάση προς εθνικιστές εξτρεμιστές και δεν προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες κατατόμησής τους από την πολιτική αρένα. Από την κριτική που πραγματοποιείται στην συμπεριφορά του, μοιάζει να θεωρεί τον εθνικισμό, ένα εργαλείο, το οποίο συμβάλλει στη διατήρηση της εξουσιαστικής του δύναμης, (Shlapentokh, 2008).

Με την χρήση αυταρχικών μεθόδων ο ίδιος καθιερώνει ένα είδος πολιτικής σταθερότητας στην κοινωνία, έστω και αν η τελευταία μοιάζει επισφαλής. Διατηρεί μια στάση απλού παρατηρητή στο θέμα της διαφθοράς, η οποία πλήττει όλους τους τομείς της Ρωσικής κοινωνίας. Με την επιβολή ενός αυταρχικού καθεστώτος απαλλάσσεται από κάθε ιδεολογικό δόγμα, ελίσσεται όσον αφορά την εσωτερική και εξωτερική πολιτική, απορρίπτοντας μια άκαμπτη στάση και προκαλεί συγκεχυμένες απόψεις τόσο για τους υποστηρικτές του όσο και για τους εχθρούς του, (Shlapentokh, 2008).

Η στοιχειοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών, μας δίνει τη δυνατότητα, να αναρωτηθούμε κατά πόσο στη σύγχρονη εποχή υπάρχει ένα δημοκρατικό προφίλ ηγέτη. Τα παραπάνω, μας οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι η σύγχρονη ηγεσία, καλλιεργεί ένα κλίμα φόβου στους πολίτες της κοινωνίας, προκειμένου να εξυπηρετήσει τις δικές της επιθυμίες και ανάγκες, αμφισβητώντας ο,τι βρίσκεται πέραν των επιθυμιών της για διατήρηση στην εξουσία. Εκμεταλλευόμενη την κοινωνική, πολιτική, οικονομική και ιδίως προσφυγική κρίση, καλλιεργεί αισθήματα φόβου στα λαϊκά στρώματα, χειραγωγώντας την κοινή γνώμη, προκειμένου να την κρατήσει δέσμια των ματαιόδοξων επιθυμιών της.

Β. Γαλλία – Μ. Λεπέν

Κλασσικό παράδειγμα στην τωρινή ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή αποτελεί η περίπτωση της Γαλλίας, όπου ο λαϊκισμός έχει ριζώσει για τα καλά την τελευταία δεκαετία. Οι Γάλλοι θεωρούν τις προεδρικές θητείες των Ν. Σαρκοζί και Φ. Ολάντ ως μια χαμένη δεκαετία, γεγονός που έχει ρίξει τον σπόρο του λαϊκισμού σε μεγάλες μάζες της γαλλικής κοινωνίας. Όπως σημειώνει και ο Γ. Φρήντμαν, ο λαϊκισμός ριζώνει σε χώρες που οι πολίτες είναι πολύ δυσαρεστημένοι με την πολιτική ελίτ τους και σε χώρες που οι πολίτες είναι απαισιόδοξοι για το μέλλον τους.

Αυτές ακριβώς οι συνθήκες βρίσκουν εφαρμογή και στην περίπτωση της Γαλλίας. Η δυσαρέσκεια των πολιτών προς τους κυβερνώντες- η Γαλλία έχει τα χαμηλότερα ποσοστά εμπιστοσύνης προς τους κυβερνώντες αναμέσα στα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης- και τα αυξανόμενα προβλήματα που σχετίζονται, ή τουλάχιστον θέλουν καποιοι να συσχετίσουν, με τους μετανάστες, οδηγούν μεγάλες μερίδες των πολιτών στην υποστήριξη ακραίων πολιτικών.

Με αυτόν τον τρόπο η Μ. Λεπέν κέρδισε την εύνοια και την εμπιστοσύνη πολιτών λόγω της δυσχέρειας της φιλελεύθερης δημοκρατίας να ικανοποιήσει τους πάντες.

Η Μ. Λεπέν ήρθε δεύτερη στις τελευταίες γαλλικές προεδρικές εκλογές, πήγε στον δεύτερο γύρο με τον Ε. Μακρόν και αν δεν ήταν η στήριξη των υπόλοιπων υποψηφίων προς τον Ε. Μακρόν, ίσως τώρα να ήταν και η Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Η ατζέντα της ίδιας της Μ. Λεπέν βρήκε από ακροδεξιές αναφορές ως προς το μεταναστευτικό, αλλά από ακροαριστερές ως προς τις οικονομικές ρυθμίσεις. Επιθυμεί να διωχνούν όλοι οι παράνομοι και παράτυποι μετανάστες, όπως κάθε απροδεξιός πολιτικός ανά την υφήλιο. Οι επίσημες θέσεις της αναφέρουν πως οι μετανάστες είναι υπεύθυνοι για κάθε λογής εγκληματικότητα, από ληστείες και βιασμούς μέχρι και το εμπόριο και την διακίνηση ναρκωτικών ουσιών.

Βέβαια η Λεπέν βρίσκει ερίσματα στην γαλλική κοινωνία και τα γαλλικά τεκταινόμενα. Είναι αλήθεια το γεγονός πως οι περισσότερες παράνομες ενέργειες, ειδικά η διακίνηση των ναρκωτικών, πραγματοποιούνται από τους μετανάστες. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση είναι δόκιμο να αναρωτηθεί κανείς τίς πταίει. Ο μετανάστης που αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να κλέψει για να ζήσει ή η γαλλική κοινωνία που σε πολλές πόλεις, ιδίως της επαρχίας, δεν μπορεί να δώσει τα βασικά σε έναν άνθρωπο.

Από οικονομικής πλευράς, Η Μ. Λεπέν περιορίζει την ρητορική της στην λειτουργία των τραπεζών. Όπως κάθε λαϊκιστής, έτσι και αυτή θεωρεί πως το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας της λειτουργεί μονάχα υπέρ των οικονομικά δυνατών και όχι για να διευκολύνει μικρομεσαίους. Η γαλλική κοινωνία συμφωνεί ως

επί το πλείστον μαζί της, αν και γνωρίζει πως δεν υφίσταται καπιταλιστικό σύστημα χωρίς τον τραπεζικό τομέα, αν και γνωρίζει πως οι γαλλικές τράπεζες είναι από τις ισχυρότερες στον κόσμο. Η ρητορική της Λεπέν αναφέρει συνέχεια πως η προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στους γηγενείς Γάλλους και έπειτα σε κάθε ξένο. Αξίζει να σημειωθεί πως η γαλλική πρωτεύουσα, μαζί με το Λονδίνο, είναι οι πιο πολυπολιτισμικές πόλεις στον πλανήτη.⁶

Ωστόσο, η ρητορική της Λεπέν έχει βρει ισχυρά θεμέλια στην γαλλική κοινωνία. Και σε αυτήν την περίπτωση η αδυναμία του φιλελεύθερου συστήματος έχει τεράστιες ευθύνες, όπως σε κάθε περίπτωση που ένας πολιτικά ανίκανος λαϊκιστής παίρνει θέσεις ευθύνης.

Συμπερασματικά, η απογοήτευση και η απαισιοδοξία μεγάλης μερίδας Γάλλων πολιτών έχει στρέψει την ίδια την κοινωνία σε θέσεις ακραίες, που σε κάθε περίπτωση εφαρμογής, δεν λύνουν, αλλά διογκώνουν το πρόβλημα. Οι Γάλλοι δεν ήταν ποτέ άνθρωποι που μισούσαν το ξένο, αλλά οι δυσχερείς σημερινές συνθήκες τους έχει στρέψει σε αυτές τις πεποιθήσεις.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με την λαϊκίστικη ρητορική της Λεπέν της έχει δώσει την δυνατότητα να ονειρεύεται ακόμη και την νίκη στις επόμενες εκλογές. Το μόνο σίγουρο είναι πως θα συνεχίσει να πατάει και να κτίζει πάνω στην απογοήτευση της γαλλικής κοινωνίας, γεγονός που την καθιστά ανίκανη πολιτικό, αλλά και έναν από τους μεγαλύτερους λαϊκιστές πολιτικούς στην Ευρώπη σήμερα.

---

⁶ <http://www.kathimerini.gr/902952/opinion/epikairothta/politikh/laikismos-apolitiko-dogma-poy-sthrizetai-sto-yema>

Γ. Ακροδεξιά Κόμματα

Σήμερα παρατηρείται μια αυξητική τάση των ακροδεξιών κομμάτων και ηγετών. Σε αυτή την κατεύθυνση συντελούν η οικονομική κρίση και η αλλαγή στην κοινωνική και παραγωγική δομή των βιομηχανικών χωρών. Αυτές οι αλλαγές, απαιτούσαν την προσαρμογή των πολιτικών στα τρέχοντα δεδομένα, με την εφαρμογή νέων πολιτικών, προκειμένου να ανταποκριθούν στα αιτήματα των εκλογικών βάσεων. Ωστόσο, φοβούμενοι οι συγκεκριμένοι ηγέτες την αδυναμία τους να ανταποκριθούν στις νέες αυτές ανάγκες, συναίνεσαν στην υιοθέτηση μιας αμυντικής στάσης, τόσο στις νέες μορφές πολιτικής έκφρασης όσο και στα σύνθετα αιτήματα που τις συνόδευαν. Εξαιτίας αυτής της σύγκλισης, οι ηγέτες ακροδεξιών κομμάτων, έσπειραν στο έφορο έδαφος που βρέθηκε, ώστε να προσελκύσουν τόσο τους παραδοσιακούς ψηφοφόρους των αντίπαλων κομμάτων, όσο και τους θεματοκεντρικά προσφιλείς στα ζητήματα πραγμάτευσης της ακροδεξιάς, (Γκίνης, 2011).

Σύμφωνα με τον Bell, (2010), τα κράτη της δυτικής Ευρώπης, παρουσιάζουν μια εχθρότητα προς τις μεταναστευτικές ροές και μια ανοδική τάση της ακροδεξιάς. Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για το κοινωνικό κράτος και για τις εργασιακές ευκαιρίες των γηγενών, την κοινωνική ενσωμάτωση, την εθνική ταυτότητα, τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αξίες και την ασφάλεια, (όπως αναφέρεται στον Γκίνη, 2011).

Σύμφωνα με την Γεωργιάδου, (2008), οι ακροδεξιοί ηγέτες και τα κόμματα που υποστηρίζουν, δεν διαθέτουν ένα σταθερό ιδεολογικό προφίλ. Αυτό μεταβάλλεται ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές συγκυρίες. Το αυστριακό FPÖ, για παράδειγμα, ξεκίνησε ως ένα εθνικοσυντηρητικό κόμμα. Αργότερα, η ανάγκη για διακυβέρνηση οδήγησε στην ανάδειξη φιλελεύθερων στοιχείων, ενώ η αλλαγή της ηγεσίας του κόμματος, επέτρεψε την διατήρηση του εθνικοσυντηρητισμού, ως βασική συνιστώσα με την ενσωμάτωση του συστημικού αντικρατισμού και του εθνικό-λαϊκισμού. Το NPD της Γερμανίας, έχει υιοθετήσει μια αντιμεταναστευτική και εθνικιστική-σοβινιστική πολιτική. Η ηγεσία του, απευθύνεται στην αγροτική τάξη αρχικά, ενώ έπειτα μοιάζει να επεκτείνεται και στην αστική. Αποτέλεσε το κόμμα, δοχείο της λαϊκής δυσαρέσκειας. Το ίδιο, συμβαίνει και με το Κοινωνικό Κίνημα της Ιταλίας. Το κίνημα αυτό διατηρεί αδιάσπαστους δεσμούς με το φασιστικό παρελθόν. Το νεοφασιστικό αυτό κόμμα, κατόρθωσε να προσελκύσει ψηφοφόρους, μόνο κατά την μετεξέλιξή του σε κίνημα διαμαρτυρίας, που απευθυνόταν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις και στους ψηφοφόρους που ήταν δυσαρεστημένοι από την καθεστηκία τάξη πολιτικών πραγμάτων, (όπως αναφέρεται στον Γκίνη, 2011).

Οι επιπτώσεις της κρίσης στην Ευρώπη, έχουν δημιουργήσει σκεπτικισμό στους πολίτες σχετικά με την πολιτική των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Αυτό έχει ευνοήσει τη στροφή τους, προς ακραίες ιδεολογίες. Το παράδειγμα της Ουγγαρίας είναι χαρακτηριστικό. Η σοσιαλιστική κυβέρνηση δέχτηκε ισχυρά πλήγματα λόγω της

κοινωνικό- οικονομικής κατάστασης. Η οικονομική κρίση και η σύνοδος προσφυγή της χώρας στο ΔΝΤ, με την εφαρμογή επαχθών οικονομικών μέτρων, δημιούργησαν δυσπιστία τόσο απέναντι στο πολιτικό σύστημα της χώρας, όσο και στην Ευρωπαϊκή ένωση. Αποτέλεσμα ήταν η αποδυνάμωση του σοσιαλιστικού κόμματος και η ενίσχυση της άκρας δεξιάς, (όπως αναφέρεται στον Γκίνη, 2011) .

Παρατηρείται λοιπόν από τα παραπάνω, μια εντεινόμενη στροφή, προς τις δεξιές και μάλιστα ακραίες συντηρητικές πολιτικές οντότητες. Εκφραστές αυτών, είναι ηγέτες, οι οποίοι διατηρούν δεσμούς με απολιθωμένα φασιστικά ιδεώδη, τα οποία εκφράζουν ως Πανάκεια, στην κρίση της παγκόσμιας κοινότητας.

Οι ηγέτες αυτοί, χαρακτηρίζονται από την υιοθέτηση ενός προφίλ, το οποίο είναι πλησίον των μεσαίων και κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, καλλιεργούν την ξενοφοβία και ιδίως την ισλαμοφοβία, ενώ υιοθετούν μια ρητορική μίσους ενάντια στην διαφορετικότητα, και στην καθεστηκία κρατική διακυβέρνηση. Εξυψώνοντας τοιούτο τρόπο, την διεφθαρμένη υπάρχουσα πολιτική, οδηγούν τους εκλογείς στην πολιτική αδιαφορία και την εκδικητική ψήφο.

Στη Γαλλία το Εθνικό Μέτωπο, το 1988, έλαβε το 20% των ψήφων. Η ιδεολογία του κόμματος είχε μεγαλύτερη απήχηση στην εργατική τάξη. Η ανεργία και η ανασφάλεια, αποτέλεσαν διαρκή φόβο της κοινωνίας οπότε η απήχηση του ακροδεξιού κόμματος όλο και εντεινόταν. Η άνοδος του Εθνικού Μετώπου, δεν ήταν απλώς ένα πυροτέχνημα. Αντίθετα φαίνεται να έχει διάρκεια και ιδιαίτερα στις εκλογές του 2012, όπου ηγέτης ήταν η Λεπέν. Σύμφωνα με την Γεωργιάδου, (2004), οι ψηφοφόροι του Εθνικού Μετώπου συμφωνούν σε συγκεκριμένα πολιτικά ζητήματα, όπως η εθνική ταυτότητα, η ελεγχόμενη μετανάστευση, η προστασία από τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, η δυσαρέσκεια απέναντι στην καθεστηκία τάξη και η ανάγκη αύξησης των μέτρων για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, (Γκίνης, 2011).

Η άνοδος των ξενοφοβικών ηγετών κομμάτων, μπορεί να ληφθεί υπόψη ως αντίδραση στις πολιτιστικές αλλαγές, και στην αλλοίωση των παραδοσιακών αξιών και εθίμων. Η μεταβιομηχανική κοινωνία, προωθεί τόσο, έναν πιο εξειδικευμένο και ικανό πληθυσμό που αποδέχεται τις πολιτιστικές αλλαγές, όσο και την πόλωση μεταξύ νικητών και χαμένων. Η διαδικασία μετάβασης στην μεταβιομηχανική κοινωνίας, δημιουργεί αίσθημα δυσαρέσκειας στις τάξεις των χαμένων. Αυτή η δυσαρέσκεια μπορεί να μετατραπεί σε στήριξη της αυταρχικής νέο- ρατσιστικής ιδεολογίας, των ακροδεξιών κομμάτων και πιο συγκεκριμένα του Εθνικού Μετώπου στη Γαλλία, σύμφωνα με τον Rydgren, (2004), (όπως αναφέρεται στον Γκίνη, 2011) και επομένως στην στήριξη της Λεπέν.

7) ΤΡΟΠΟΙ ΘΩΡΑΚΙΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΑΪΚΙΣΜΟ

Όπως ειπώθηκε και πριν, ο λαϊκισμός αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στην σύγχρονη ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή. Είναι ένα αρνητικό φαινόμενο που μπορεί να τραυματίσει ανεπανόρθωτα την δημοκρατία σε μία χώρα με ολέθρια αποτελέσματα τόσο για την κοινωνία όσο και για την ίδια την οικονομία ενός κράτους. Είναι σε θέση να ανεβάσει και να κατεβάσει πολιτικούς, να φθείρει την κοινή γνώμη και να την αποπροσανατολίσει με τέτοιο τρόπο που θα ευνοήσει μονάχα τους ίδιους του λαϊκιστές. Ωστόσο σε κάθε περίπτωση υπάρχει η δυνατότητα προφύλαξης από αυτό το φαινόμενο και πρέπει να αναζητηθεί τόσο στο ίδιο το άτομο όσο και το ίδιο το κράτος.

Αρχικά, πρέπει να υπάρξει ισχυρότερη θεσμική λειτουργία. Ο λαϊκισμός ευδοκμεί σε χώρες του κόσμου όπου οι δημοκρατικοί θεσμοί βρίσκονται σε παρακμή. Αυτά τα δύο είναι αντιστρόφως ανάλογα. Όσο οι θεσμοί παρακμάζουν, τόσο ανθίζουν οι λαϊκίστικες πρακτικές και ρητορικές.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός πως ακραία φαινόμενα λαϊκισμού παρατηρούνται στην Ρωσία και την Τουρκία για παράδειγμα, όπου υπάρχει βαθιά θεσμική κρίση λόγω των ακραίων πολιτικών πρακτικών των κυβερνώντων.

Έπειτα, το ίδιο το άτομο πρέπει να υπερασπίσει τον εαυτό του από ακραία φαινόμενα λαϊκισμού. Πρέπει να είναι σε θέση να καταλάβει πότε κάποιος θέλει απλά την εύνοιά του με ψευδή λόγια, προσπαθώντας να τον αποπροσανατολίσει.

Βέβαια αυτή η λύση θα έρθει μέσα από την παιδεία, η οποία είτε σε δευτεροβάθμιο είτε σε τριτοβάθμιο επίπεδο πρέπει να προετοιμάζει τους πολίτες για τέτοια φαινόμενα. Πρέπει να τούς καθιστά ενεργά όντα με ανεπτυγμένη την κριτική τους σκέψη. Με αυτόν τον τρόπο θα είναι σε θέση να ξεχωρίσουν το ουσιώδες από το επουσιώδες, το αληθές από το ψευδές.

Επίσης, ευθύνη πέφτει και σε διάφορους έχοντες δημόσιο λόγο. Κυρίως σε δημοσιογράφους, οι οποίοι είναι οι πρώτοι που θα παραπληροφορήσουν, θα αλλάξουν την αλήθεια και την είδηση με τον δικό τους τρόπο με στόχο την επίτευξη εύνοιας είτε προς τους ίδιους είτε προς κάποιους ορισμένους πολιτικούς. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο οι λαϊκίστικες πρακτικές να συντελούνται από δημοσιογράφους, οι οποίοι λειτουργούν σαν ενδιάμεσοι των πολιτικών.

Κατά συνέπεια, οι λύσεις καλούνται να έρθουν από το κράτος και τους ίδιους τους θεσμούς του και από το άτομο που πρέπει να θωρακιστεί απέναντι σε αυτό το φαινόμενο για να αποφευχθεί η κοινωνική αναπηρία.

8) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί πως το φαινόμενο του λαϊκισμού υπήρχε πάντοτε από τότε που ξεκίνησε η δημοκρατία. Φαίνεται πως είναι μια πρακτική που προτιμάται από πολλούς, καθώς με αυτόν τον τρόπο βλέπουν την αναρρίχηση τους σε κομμάτια της εξουσίας προσβλέποντας πρωτίστως στο δικό τους προσωπικό όφελος.

Όπου ανθίζει ο λαϊκισμός είναι σφάλμα της ίδιας της δημοκρατίας. Δεν κατάφερε να ικανοποιήσει όλους τους συμμετέχοντες σε αυτήν και για αυτόν τον λόγο οι δυσαρεστημένοι βλέπουν αυτές τις πρακτικές ως μια μέθοδος τιμωρίας της.

Υπάρχουν επίσης και άλλα αίτια όπως οι σύγχρονες κρίσεις, είτε η οικονομική είτε η προσφυγική, που αναπαράγουν τις συνθήκες για να γεννηθεί ο λαϊκισμός. Οι λαϊκιστές ηγέτες επιθυμούν πάντοτε να στέκονται σε αυτά που δυσαρεστούν μεγάλες μερίδες του κόσμου και αναπαράγοντάς τα με δικό τους και ψευδή τρόπο, στρέφουν κοινωνικές ομάδες ενάντια σε συναθρώπους τους.

Τα χαρακτηριστικά που έχει ο λαϊκισμός ενός σύγχρονου ηγέτη είναι το γεγονός πως θεωρεί τον εαυτό του ως μοναδικό εκφραστή της κοινής γνώμης και της βούλησης των λαών και πως προσπαθεί με κάθε ευκαιρία να δημιουργήσει πελατειακές σχέσεις που θα τον κρατήσουν στην εξουσία. Επίσης, καλλιεργεί τον φόβο, έτσι ώστε να είναι σε θέση να παρουσιάσει τον εαυτό του ως σωτήρα της κατάστασης, ως τον μοναδικό που μπορεί να οδηγήσει τον λαό έξω από αυτές τις δυσάρεστες καταστάσεις.

Από όλα αυτά διαφαίνεται ο τύπος των σύγχρονων λαϊκιστών στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και στην Αμερική. Πρόκειται για ηγέτες, αυστηρούς, αυταρχικούς, με έντονο το πάθος της εξουσίας, οι οποίοι δεν διστάζουν να εκμεταλλευτούν κάθε κρίση, προκειμένου να αναρριχηθούν στην εξουσία και να διατηρήσουν την κυβερνητική τους θέση.

Κατηλευόμενοι τις τρομοκρατικές εξτρεμιστικές ενέργειες, στρέφουν τα βέλη τους προς την πολιτισμική αλλαγή που συντελείται, προσπαθώντας να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη. Καλλιεργούν το αίσθημα του φόβου, προκειμένου να ελέγχουν τη λαϊκή βούληση, και να καθυποτάσσουν το αίσθημα της αγανάκτησης απέναντι στις εκμεταλλευτικές ενέργειες που διενεργούνται εις βάρος των πολιτών.

Συνεπώς, οι ακραίες δεξιές φωνές, πληθαίνουν στην παγκόσμια κοινότητα και ιδίως όσον αφορά στην Ευρώπη. Η αυθεντική απάντηση της Αριστεράς, σε αυτό το φιλελεύθερο ήθος, είναι να δείχνει ότι η μέθοδος των ξενόφοβων λαϊκιστών που υπερασπίζονται τον τρόπο της ζωής «μας», μας απειλεί de facto πολύ περισσότερο από τα πλήθη των μεταναστών, (Zizek, 2015).

Η συμβολή της προσφυγικής και οικονομικής κρίσης, είναι απεριόριστη στο νέο μοντέλο ηγέτη που αναδεικνύεται την τελευταία τουλάχιστον, πενταετία. Οι μεμονωμένες τρομοκρατικές ενέργειες στη Δυτική Ευρώπη- μεμονωμένες μπρος στη

βία που επικρατεί στην Αφρική και την Μέση Ανατολή- σε μια Ευρώπη υπό το πέπλο της οικονομικής ύφεσης, αποτελούν το εφιαλτήριο ενός παροξυσμικού ξενοφοβικού λόγου, που αρθρώνεται ενάντια στην καθεστηκία πολιτική πραγματικότητα. Ενός λόγου που κεντρίζει τα πληττόμενα και χαμένα κοινωνικό- οικονομικά στρώματα.

Οι θεσμοί και η λειτουργία τους πρέπει να βελτιωθούν έτσι ώστε οι κοινωνίες στο σήμερα να είναι θωρακισμένες από τέτοιου είδους πολιτικές που το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να σπείρουν τον φόβο και να τον χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους.

Αλλά και από την άλλη, το ίδιο το άτομο καλείται να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες που πραγματοποιούνται και να είναι προσεκτικό απέναντι σε όσους θέλουν να αποπροσανατολίσουν.

Όλες οι προοδευτικές δυνάμεις, οφείλουν να δράσουν, συλλογικά και συντονισμένα ενάντια στον κίνδυνο του λαϊκισμού, που φαίνεται να εξαπλώνεται και να εγκαθιδρύεται σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πολιτικό σύστημα. Τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων λαϊκιστών ηγετών, αποδεικνύονται επικίνδυνα για την εξασφάλιση της ευρωπαϊκής ευημερίας και ενός καλύτερου μέλλοντος.

9) ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια να παρουσιαστεί το φαινόμενο του λαϊκισμού στην σύγχρονη πολιτική σκηνή. Ξεκίνησε η παρουσίαση από την έννοια του λαϊκισμού, αν και αυτή είναι δύσκολη στην σύγχρονη συγκυρία. Έπειτα έγινε ανάλυση των χαρακτηριστικών του λαϊκισμού και των λαϊκιστών έτσι ώστε να καταστεί πιο σαφής η κατανόηση του φαινομένου αυτού. Απαραίτητη ήταν και η καταγραφή των αιτιών που βοηθούν στην άνθηση του λαϊκισμού, μέσω ορισμένων παραδειγμάτων. Αναλύθηκαν και οι περιπτώσεις ορισμένων χωρών όπου οι ηγέτες είτε αναδύχθηκαν είτε διατηρήθηκαν στην εξουσία με πρακτικές λαϊκισμού. Αξιοσημείωτη είναι και η περίπτωση των ακροδεξιών κομμάτων που κατ' εξοχήν χαρακτηρίζονται από λαϊκίστικες πολιτικές, με σκοπό να προσελκύσουν υποστηρικτές. Τέλος, παρουσιάστηκαν και ορισμένοι τρόποι αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου, αν και εκ φύσεως είναι δύσκολη η αντιμετώπιση του, καθώς υπήρχε πάντα από τότε που οι άνθρωποι ξεκίνησαν να συμβιώνουν.

10) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Shlapentokh, V. (2008), Putin as a flexible politician. Does he imitate Stalin ? *Communist and Post- Communist Studies*, (41), 205-216.
- Wills, J. (2015), Populism, localism and the geography of democracy. *Geoforum*, (62), 188-189.
- Zizek, S. (2015), *Η νέα πάλη των τάξεων. Τα πραγματικά αίτια του προσφυγικού κύματος και της τρομοκρατίας.*, εκδ. Πατάκη.
- Γκίνης, Α. (2011), *Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη*, (πτυχιακή εργασία).
- Αριστείδης Χατζής (2017), Φιλελευθερισμός (2^η Έκδοση), Εκδόσεις Παπαδόπουλος
- Κατσούλης, Η. (2004), *Νέο- λαϊκισμός στην Υστερη Νεωτερικότητα*, <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/778>, (Ανακτήθηκε, 19/3/2018).
- <https://www.theguardian.com/society/2017/mar/11/1930s-humanity-darkest-bloodiest-hour-paying-attention-second-world-war>, (Ανακτήθηκε, 19/3/2018).
- <http://www.newsbomb.gr/tags/tag/124747/tromokratikh-epithesh-parisi>, (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.protothema.gr/world/article/527059/alert-polloi-nekroi-apo-purovolismous-sto-parisi-/>, (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.ependitislive.gr/πούτιν-ερντογάν-λεπέν-και-φάρατζ-προς-5/>, (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.capital.gr/diethni/3187228/chaos-apo-to-diatagma-trump-kata-metanaston> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.liberal.gr/arthro/90952/epikairota/2016/ipA-oi-pio-proklitikes-diloseis-tou-Donald-Trump.html> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://gr.euronews.com/2015/06/30/miss-universe-turns-ugly-for-trump-as-us-tv-network-cut-ties-with-presidential> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <https://www.amnesty.gr/news/press/article/20678/i-politiki-tis-daimonopoiisis-genna-pono-kai-dihasmo> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.thetoc.gr/diethni/article/ta-paixnidia-tramp-kai-poutin-me-tis-gallikes-ekloges> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)
- <http://www.kathimerini.gr/794548/article/epikairothta/kosmos/dyskoloys-kairoys-ylepei-o-poytin> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.euractiv.gr/section/thesmika-themata/news/to-evrokinovoulio-apeti-tin-exousia-na-timori-sexistes-ke-ratsistes-evrovouleftes> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.cnn.gr/eidhseis/tag/18657/enallaktikh-gia-th-germania-afd> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<https://enthemata.wordpress.com/tag/εθνικο-μετωπο> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://redskywarning.blogspot.gr/2017/01/millennials.html> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/72961/liberation-to-ethniko-metopo-tis-marin-lepen-mas-kyverna-idi> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

https://el.wikipedia.org/wiki/Κόμμα_Ελευθερίας_της_Αυστρίας (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

http://www.huffingtonpost.com/cyrille-bret/austria-extreme-right-party-is-rising-once-again_b_10815296.html (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<https://www.jacobinmag.com/2016/12/austria-fpo-hofer-bellen-right-fascists-trump> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.triklopodia.gr/η-ανοδος-των-ναζι-στην-εξουσια-και-οι-ομ> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.verianet.gr/post/49396-τα-αιτια-της-ανοδου-και-η-αντιμετωπιση-της-χρυσης-αυγης-του> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<https://www.ksm.gr/h-εκλογικη-ανοδος-της-χρυσης-αυγης-του> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://tvxs.gr/news/ellada/ta-koinonika-aitia-anodoy-tis-xrysis-aygis> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://tvxs.gr/news/synergates/o-apomonotikos-ethnikismos-gigantose-ti-xrysi-aygi-toy-panagioti-dimitra> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://antiracistfestival.gr/2016/06/27/i-anodos-tis-akrodexias-stin-evropi-i-diki-tis-chrysis-aygis> (Ανακτήθηκε, 1/5/2018)

<http://www.thetoc.gr/diethni/article/apo-ton-erntogan-sti-lepen-epta-mathimata-laikismou-gia-arxarious> (Ανακτήθηκε, 15/5/2018)

https://www.huffingtonpost.gr/giannis-alexandris/-_11627_b_16617578.html (Ανακτήθηκε 15/05/2018)

<http://www.kathimerini.gr/905462/article/epikairothta/kosmos/h-politikh-dynamh-kai-oi-adynamies-toy-tagip-erntogan> (Ανακτήθηκε, 15/05/2018)